

Vztahy mezi Vladimírem Holanem a Vilémem Závadou (Ve světle korespondence a zádušní řeči)

IVA MÁLKOVÁ

Blízkost těchto jmen se právě letos, v roce stoletého výročí od narození obou autorů, stává zřejmější. Připočteme-li k tomu i skutečnost, že si připomínáme i narození Jana Zahradníčka, pak je zřejmé, že znovu, vnějšími okolnostmi dostáváme podněty k promýšlení literárních souvislostí téměř celého dvacátého století. V příspěvku se zaměřím na vztahy mezi Vilémem Závadou a Vladimírem Holanem, jak je nabízí jejich vzájemná korespondence, a na to, co o jejich vztahu a jejich roli v literárním životě nejen osmdesátých let vypovídá řeč, kterou Vilém Závada pronesl nad Holanovou rakví.

Je vhodné připomenout stav zpracování pozůstalostí. Obě jsou součástí Literárního archivu PNP. Letos byla Holanova pozůstalost díky Tomáši Pavlíčkovi (viz Literární archiv č. 35–36, 2005, Osobní fond Vladimíra Holana) popsána. Pozůstalost Viléma Závady se v LA PNP nachází od prosince 2003 (intenzivně ji zpracováváme s Martou Zahradníkovou).

K dnešnímu dni známe 33 korespondenčních jednotek, v nichž můžeme číst zprávy o kontaktech a vztahu obou osobností. Datované dopisy zahrnují období od roku 1939 do roku 1976. Jak následně ukážeme v nedatovaných dopisech, posunujeme počátky vzájemných písemných kontaktů mezi Holanem a Závadou před rok 1939.

Hned zkraje musíme konstatovat, že se jedná o korespondenci přetržitou, o korespondenci, kde z dosud známých dopisů jen minimálně vyčteme reakce na zaslané zprávy. Více zjišťujeme, jaké okolnosti vedly k napsání dopisu či které informace provokovaly

k odpovědi. Zvláště z Holanových dopisů Závadovi je zřejmé, že se dočkávaly odpovědí. Odvozujeme to také z dalších dopisů v Závadově pozůstalosti – pokud je na odesílatelově dopise Závadovou rukou připsáno datum, odpovídá datu, kdy na přijatý dopis odpověděl. U několika dopisů tedy víme, že daná odpověď existovala či existuje, ale ani jedna z pozůstalostí ji v současné době neobsahuje.

Přejdeme k charakteristice jednotlivých období vzájemné korespondence mezi těmito autory. Budeme-li sledovat chronologii, pak máme k dispozici několik „korespondenčních vln“. První zahrnuje závěr třicátých let až do poloviny let čtyřicátých, druhá se vztahuje k padesátým létům (s důrazem na jejich druhou polovinu) a sahá po počátek let šedesátých. Třetí vlna – podobná fázi odlivu – zahrnuje léta sedmdesátá.

Tematicky bychom mohli dopisnice, kartony, pohlednice rozdělit do přibližně pěti skupin: žádost o příspěvek do časopisu; reakce na prosbu o pomoc/reakce na nenadálou situaci; zdvořilostní dopisy k výročím a oceněním; pohlednice z cest.

Je zajímavé sledovat oslovení, která dopisy uvozují. Nejčastěji čteme: „Milý Vladimíre“, „Milý Viléme“. Ještě v době válečné a poválečné si oba autoři vykali. Kdybychom měli zkombinovat tato dvě hlediska pro určování datací dopisů, pak bychom asi za nejstarší určili ten, který začíná vymykajícím se oslovením „Vážený a milý pane Holane“ a pokračuje: „upřímně lituji, že Vám už do tohoto čísla *Života* nebudu moci nic poslat. Prohlížel jsem včera své papíry, ale většina toho už byla tištěna a k napsání něčeho nového jsem se už nedostal. Mrzí mne to tím víc, že jsem Vám dal neprožřetelně slib, který teď nemohu splnit. Nemějte mi to, prosím, za zlé! Nedočkavě se už těším na Vaši knížku. Kdy konečně vyjde? S mnoha pozdravy Vám oddaný V. Závada.“

Sledujeme-li dosud známé údaje v Závadově bibliografii, je zřejmé, že do *Života* své verše nakonec nikdy nezaslal. Jestliže víme, že Holan ho redigoval v letech 1933–1938, pak i tato skutečnost dokládá, že zřejmě čteme nejstarší text z vzájemného písemného kontaktu mezi oběma básníky. Očekávaným titulem by mohla být (vzhledem ke slovům, „kdy už konečně vyjde“ a prodlevě mezi sbírkami v letech 1934 a 1937) sbírka *Kamení, přicházíš...*

a dopis by mohl spadat dokonce do roku 1937. Úhlednost Závadova písma by jej také vřazovala do třicátých let. V pozůstalosti se podobá písmu, kterým jsou psány rukopisy *Cesty pěšky*.

Touto analýzou související s hledáním datace dopisu otevíráme zároveň první tematickou oblast vzájemné korespondence Vladimíra Holana a Viléma Závady (žádost o příspěvek do časopisu), která je zastoupena nejstaršími dopisy. Dne 24. září 1939 zasílá Závada Holanovi „pár veršíků“. Dopis přílohu s verši neobsahuje. Znovu se můžeme obrátit na právě doplňovanou Zavadovu bibliografii (při její kompletaci spolupracuji s Danielem Řehákem z bibliografického archivu ÚČL AV ČR). Z ní vyplývá, že v závěru roku 1939 otiskli Zavadovy verše v *Kritickém měsíčníku* a *Akordu*, ale pokud vím, ani na jednom z nich se Holan redakčně nepodílel, naopak v těchto letech by se měl podílet na *Programu D 40*, ale doposud nemáme zjištěno, že by v tomto periodiku Závada publikoval.

V následujícím roce (19. 10. 1940) je to naopak Závada, kdo žádá Holana, aby mu poslal verše nebo úryvek z jeho románu pro literární část *Volných směrů*, protože „byl pověřen opatrováním příspěvku“. O podílu na utváření válečných *Volných směrů* se také doposud v Zavadově biografii nepsalo.

Mezi dopisy s žádostí o příspěvek řadíme také Zavadův dotaz – (dopis je bez data), psaný na stroji, na hlavičkovém papíře Národní univerzitní knihovny Praha I. – Klementinum –, kterým Holana žádá: „(Milý Vladimíre), kdybyste mi mohl laskavě sdělit, zdali jste Rilkovu korespondenci, vydanou v Melantrichu, překládal jen z němčiny nebo ještě také z jiných řečí. Tuto informaci by knihovna potřebovala jen za účelem přesného bibliografického záznamu v katalogích.“

Protože právě zmiňovaný dopis je bez data, předpokládáme, že to bylo nedlouho po vydání Rilkovy korespondence v roce 1940 a že se jedná o prosbu, která se vztahuje k působení Viléma Závady ve jmenované knihovně, kde byl přijat v roce 1937 jako vědecká síla a později byl vedoucím bibliografického oddělení.

Tato tematická oblast korespondence potvrzuje působení autorů v daných institucích, periodikách a dává podněty k doplnění či zpřesnění jejich autorské biografie i bibliografie. Potvrzuje,

že jejich zapojení do literárního života bylo v určitých úsecích jejich tvůrčího života nezanedbatelné, že nelze Holana vnímat a vykládat pouze z té fáze života, kdy byl z vlastního rozhodnutí izolován od vnějšího dění, stejně jako není možné Závadu nahlížet pouze jako svazového funkcionáře.

Významnou část korespondence tvoří reakce na prosby či reakce na mimořádné okolnosti. Je to Závada, kdo řeší situace, o nichž byl informován či k jejichž vyřešení byl vyzván, a je to Holan, k němuž směřuje starost a péče.

V roce 1952 řeší Holan se Závadou korespondenčně finanční záležitosti:

Milý Viléme, díky za list... Dr. Bureš se mi o ničem takovém nezmínil. Ano, máme na vázaném vkladě asi pět tisíc korun. Protože jsou svázané, bude dobře, když je vyzvednete. Malér je v tom, že knížka je v Praze. Já tam jet nemohu, ta vedra dělají nezdobu se mnou. Ale do 14 dnů pojede do Prahy má žena, knížku přiveze a já Ti hned napíšu potřebné dva údaje, jak si žádáš... Doufám, že to tak nespěchá, chci říci: že ta lhůta snad postačí...

Co všechno člověk zamlčuje, že?

Ze studu, ze zloby, z únavy, ze zoufalství, z vyprahlosti...

A potom je už pozdě.

Tisknu Ti ruku

starý Vladimír

Všenory, 1. VIII. 52

Zatím nevíme, jaké finanční okolnosti dopis řeší, ale citujeme jej celý kvůli důvěře, s jakou se Holan na Závadu obrací, i kvůli závěrečnému povzdechu – sentenci, která podtrhuje všechny čtyři trojtečky, provázející text dopisu.

Další dopisy ukazují na lidsky významné postavení Viléma Závady v zákulisí literárního života od padesátých do sedmdesátých let. Dne 12. 1. 1960 Holanovi píše: „Plně chápu Tvoji nesnadnou situaci. I když nerozhoduji o věci sám, vynasnažím se ze všech sil, aby byla záležitost vyřešena pro Tebe uspokojivě!“ Už za necelé dva měsíce (dopis z 3. 3. 1960) se mu však omlouvá: „je mi velice líto, že jsem tentokrát nemohl zařídit, aby Tvá záležitost

byla vyřízena tak uspokojivě, jak by sis přál. Nemusím Tě snad ujišťovat, že kdyby záleželo jenom na mně, nebylo by vůbec došlo k žádné změně. [...] Chtěl jsem Tě však ujistit, že budu vždy na Tebe pamatovat a zejména tehdy, naskytne-li se sebemenší možnost zlepšit Tvoji situaci.“

Tento dopis i ty, o nichž budeme ještě mluvit, bychom mohli přiřadit k desítkám dalších, které nacházíme v Závadově pozůstalosti. Přátelé, spisovatelé, vdovy po spisovatelích, začínající, zneuznaní autoři jej žádají, aby v Literárním fondu (byl jeho členem a předsedou v letech 1954–1976) vyjednal, podpořil, protlačil, zařídil přidělení, zvýšení, prodloužení příspěvků, tvůrčích dovolených a podobně. Z dochované korespondence je zřejmé, s jakou důvěrou a jistotou se na něj jednotlivé osoby obracely. Vedle citovaného dopisu Závady Holanovi můžeme citovat úryvek Holanova dopisu, který předcházел počátkům šedesátých let. Dne 8. 7. 1952 Vladimír Holan píše: „Zatím pěkně děkuju za Tvůj dopis i péči o nás, resp. o mne, co do toho léčení... Mám lékaře, kdyby se to však nelepšilo, obrátil bych se na Tebe. Tož znovu Dík a upřímný pozdrav Tvého starého Vladimíra Holana!“ A dále závěr dopisu z 20. 10. 1952: „a prosím Tě tedy o laskavost, aby ta zbývající měsíční stipendia byla posílána ne do Všenor, ale na dole uvedenou adresu (Praha III. U Sovových mlýnů č. 7.) Děkuji Ti.“

Nejdelší a nejzávažnější dopis, který známe a který se v Holanově pozůstalosti uchoval, je nedatovaný. Je na něm však cizí rukou (ani Holanovou, ani Závadovou) připsáno „v nemocnici od 13. 1. 1961“. Váže se tedy k vážnému období Holanova života, kdy se zhoršil jeho zdravotní stav, kdy žil dokonce v přesvědčení, že se blíží hodina jeho smrti, a kdy rekapituloval život. Svou výlučnost potvrzuje dopis délkou, oslovením „Drahý Vladimíre! a dílem osobním, dílem nadosobním a částečně podivně neosobním tónem.

Drahý Vladimíre,

od Tě chvíle, co jsi odejel do nemocnice, myslím na Tebe bez ustání. Byl bych Tě rád navštívil, ale vím, že potřebuješ klid, a proto Ti místo návštěvy píšu těchto několik řádek.

Vím, od Tvé paní, s kterou občas telefonuji, že už máš po operaci a že se pomalu zotavuješ. Věřím, že operativní zákrok odstraní všechny potíže, s kterými jsi v poslední době trpěl a že Ti vrátí zdraví. Víš, že jsme si slíbili, že si vyjedeme se svými společnými přáteli na Mělník, do Žernosek, do Litoměřic a že si uděláme výlety i do jiných krajů Čech, ale i na Moravu a na Slovensko. Víš, Vladimíre, že máš mnoho přátel nejen v Praze, ale v celé naší zemi. A všichni Tě rádi uvidí. A také náš Literární fond má možnosti, aby Ti umožnil rekreaci buď v Karlových Varech nebo v Tatrách, kde máme své domy. Tyto domy teď adaptujeme a některé už budou letos v provozu. Domnívám se, že Ti udělá velmi dobře, když budeš víc pobývat na vzduchu v krásné přírodě mezi lidmi. Ale i v Praze se musíme pak častěji vídat. Hodně se změnilo od dob našeho mládí, kdy jsme nešetřili silami ani časem. My, co jsme zaměstnání, šetříme teď s každou minutou, ale musíme si najít pro sebe více času. Vzpomínám na všechny krásné chvíle našeho přátelství a ty chvíle patří k tomu nejceněnějšímu, čeho se mi v životě dostalo. A domnívám se, že není žádných překážek, abychom se viděli častěji, než tomu bylo dosud. Slyšel jsem od Tvé paní, že se už těšíš na domov a na návrat k normálnímu životu. Budu se i já těšit, až opět u vás zazvoním. Věřím, že rekonvalescence bude pokračovat rychle a že Tě z nemocnice brzy pustí domů. A s touto vírou a s touto nadějí končím, drahý Vladimíre, své řádky, abych Tě jimi příliš neunavoval.

Byl bych rád, drahý Vladimíre, abys věděl, že všichni Ti naši spisovatelé, kteří vědí, že se léčíš v nemocnici, na Tebe myslí s přáním, abys byl brzy zdravý a opět mezi nimi. A to si z hloubi své duše přeji také já.

Ve starém přátelství

Tvůj V. Závada

Vedle osobní péče, kterou věnoval Závada Holanovi, je zřejmé, že Holan u něj ve velké důvěře intervenoval také za své přátele. První z dochovaných dopisů se týká Ladislava Dvořáka, druhý Stanislava Zedníčka. Neznáme text dopisu nebo znění iniciačního telefonického hovoru či osobního rozhovoru mezi Holanem a Zavadou, ale ze Zavadovy odpovědi je zřejmé, že se v případě Dvořáka jednalo o žádost o pracovní místo a v případě Zedníčka

o udržení si místa v nakladatelství. Oba rukou psané dopisy nemají data, ale protože první obsahuje ještě adresu na Závadovo pracoviště v Národní knihovně a v závěru je také zpráva o tom, že „Včera odhlasoval výbor Literárního fondu, aby byl k Tvému dosavadnímu stipendiu vyplácen ještě výchovný příspěvek na Tvou dceru Katku“, usuzujeme, že se jedná o dopis z počátku padesátých let. Druhý dopis má hned v incipitu zprávu, že Závada pro řešení případu Zedníčka „ihned jel za dr. Pilařem, který je ředitelem nakladatelství, na Dobříš!“ Z toho usuzujeme, že se jedná o závěr šedesátých let, kdy byl ještě Pilař ředitelem Československého spisovatele.

Další tematickou oblastí ve vzájemné korespondenci mezi Závadou a Holanem jsou blahopřání a vánoční či novoroční pozdravy. U blahopřání k narozeninám známe pouze reakce na zasláná slova. Tato korespondence se zachovala od poloviny padesátých do poloviny sedmdesátých let. V květnu 1955 píše Holan Závadovi k padesátinám. O deset let později (21. 5. 1965) zasílá lakonické, ale kaligrafickým písmem vyvedené: „Milý Viléme Do let dalších zdraví a všechno dobré k němu přeje Ti Tvůj Vl. Holan.“ Na to Závada bezprostředně (24. 5. 1965) reaguje: „Milý Vladimíre, děkuji za Tvá milá slova k mé šedesátce a prosím, aby si Ty ode mne přijal přání všeho dobra. S upřímnými pozdravy V. Závada.“ Tento rituál se opakuje téhož roku v září, kdy nejprve Závada blahopřeje Holanovi k jeho šedesátinám, a vzápětí dostává děkovnou odpověď: „Milý Vladimíre, vzpomínám na Tebe přátelsky a srdečně ti blahopřeji. Též do dalších let Ti přeji všechno dobré. S upřímnými pozdravy Tobě i Tvé paní zůstávám Tvůj oddaný Vilém Závada. (14. září 1965)“ a „Milý Viléme, děkuji Ti za gratulaci, přeji Ti to nejlepší a pozdravuju Tě! Tvůj Vl. Holan 2. X. L. P. 1965“.

Vzájemná blahopřání se opakují i v roce 1970 k oboustranným pětadesátinám, pokud jde o blahopřání k sedmdesátinám, známe pouze Závadovo Holanovi.

Sledujeme-li novoroční pozdravy, pak ty od Závady mají v korespondenci doklady z roku 1947, 1950, 1976. Závada také Holanovi blahopřeje k získání ceny Taormina (leden 1967), na to Holan reaguje slovy: „Milý Viléme, za gratulaci k E. T. Ti děkuje a vše dobré do L. P. 1967 přeje Vl. Holan.“ Oboustranný kontakt

máme i při blahopřání Holanovi ke jmenování národním umělcem v květnu 1968: „Milý Vladimíre, přijmi také ode mne nejpříjemnější blahopřání ke jmenování, jehož se Ti v těchto dnech dostalo. S mnoha srdečnými pozdravy Tvůj V. Závada“; a Holan odpovídá: „Milý Viléme, byl jsi vždycky pozorný, děkuju Ti za gratulaci a pozdravuju Tě. Tvůj V. Holan.“

Pohlednice z cest v dochované pozůstalosti znovu směřují od Závady k Holanovi. Závada píše (protože chybí známky, nemůžeme zatím určit jejich dataci) z Jugoslávie (Ochrid) či z Varšavy.

Druhé oblasti, které se chci při sledování vztahu mezi Závadou a Holanem věnovat, je Závadova zádušní řeč, kterou pronesl v dubnu 1980. K jejím okolnostem se váže několik zvláštností. První je skutečnost, že se Závada zdráhal na Holanově pohřbu promluvit. Podle svědectví Vladimíra Justla ho musela paní Holanová opakovaně a velmi naléhavě žádat, aby to byl právě on, kdo se s básníkem oficiálně rozloučí. Děsilo ji, že by smuteční řeč pronesl někdo ze stranických funkcionářů či druhořadých spisovatelů. Dnes se můžeme pouze domýšlet, proč se Závada zdráhal na pohřbu vystoupit. Víme, že jen těžce překonával nechuť veřejně vystupovat. Z pozůstalosti známe koncepty posledních rozloučení s Kainarem, Hrubínem, Aloisem Sivkem, Píšou a dalšími, kdy svou nechuť promlouvat před publikem zvládl. Sám pětasedmdesátiletý básník se v této době cítil již velmi unavený a nemocný.

Pro dnešní analýzu a srovnání jsme měli k dispozici tři znění sledované řeči. První znění bylo otištěno ve výboru *Mušle, lastury a škeble...* z roku 1985, dále jsme měli k dispozici strojopis se Závadovými vpisky a korekturami – originální tři listy, z nichž Závada svou dvě a čtvrt strany rozsáhlou řeč na pohřbu četl, třetím zdrojem se stal rukopisný koncept, který byl uschován mezi rukopisnými bloky ze závěru Závadova života.

Srovnání prvních dvou variant ukazuje, že odlišnost v knižně publikovaném textu je nepatrná a zanedbatelná. Rukopisná varianta (domníváme se, že první koncept řeči) překvapivě zachovává jádro budoucí řeči – soustředění na texty, které reagují na válku:

Odpověď Francii, Září 1938, Zpěv tříkrálový, První testament a Panychida, Poděkování Sovětskému svazu, Rudoarmějci a Tobě. Dnes můžeme pouze spekulovat o tom, zda to byla masová propaganda připravující 35. výročí osvobození Československa sovětskou armádou, která nasměrovala Závadovu pozornost v díle Holana, anebo (jak ukazují mimo jiné dochované dopisy) zda to byla skutečně ta oblast a to období tvorby, které bylo Závadovi blízké, protože pro něj také představovalo období intenzivních kontaktů, cílené pozornosti, kterou si vzájemně s Holanem věnovali...

V čem se zřetelně liší koncept od budoucí řeči, je zvolení pozice řečníka – v konceptu je celá řeč vedena jako oslovování a oslavování básníka: „Vladimíre, připadl mi těžký a smutný a nečekaný úděl [...] od samých začátků ses odlišoval od současníků. [...] Byl jsi jedním z nejpozoruhodnějších umělců“ a tak dále.

Další podstatnou odlišností je, že vedle Zdeňka Kalisty, v jehož kroužku se ve Slavii prvně setkali (to zůstává i v řeči oficiální), připomíná Závada v konceptu Horu, Halase, Nezvala. („Třeba ses přátelil s Horou nebo s Halasem a s jinými, byl jsi jiný než oni. [...] Ty, básník tak velké slovesné hloubky, jsi objevil s Františkem Halasem krásu lidové české poezie. [...] Jestliže Vítězslav Nezval o sobě prohlašoval, že je básníkem bezohledným/obrazoborným, Ty o sobě jsi říkal, že jsi básníkem agresorem...“)

V přípravném textu, který je psán velmi špatně čitelným rukopisem, jenž ovšem přesně odpovídá rukopisu ze závěru Závadova života, a ještě je „rozhozen“ vypjatostí situace, se Vilém Závada zaměřil na Holanovo soustředění na jazyk, na jeho hlubokou znalost poezie, hudby, umění nejen evropského a soudobého: „Obsáhl jsi postupně nesmírné hloubky vědění nejen o literatuře a jazyku poezie, ale i o poezii a myšlení dávnověkých, o jazycích *zaumných/zenových*, geograficky nám vzdálených nebo i dávno vymřelých. Poháněn touhou poznat v nich rozumem i to, co je tam za životem a za věcmi a pro tuto skutečnost, žes pro ni sám vytvořil i svůj vlastní. Toužil jsi rád také vyslovit nevyslovitelné a vyjádřit *nepostižitelné*. Ubíral ses docela jinými cestami než ostatní naši básníci a umělci a jednou se ocitnul (až v oblas-

tech – škrtnuto) a pronikl až (nad textem do) v oblastech duchovní stratosféry. Ale nikdy ses v nich nerozplynul.“

V závěru rukopisného textu pak Závada hledá to nejlepší vyjádření pro Holanovo postavení v české poezii minulé i současné – text je eliptický a s výraznými významovými přerывy: „Zřejmě ne všichni Ti rozuměli a jak vím, ne všichni Tě chápali, s Tebou souhlasili, Všichni ale cítili, že v Tobě máme [...] jednoho z našich básníků [...] vynikal. Ve své *plachosti* jsi došel úplně na konec. Dokonal jsi, jsi doma, a dokonal své dílo. Nejdeš od nás všech, Tvé dílo však zůstává a bude Tě vždy připomínat [...] že jsi byl a že stále prostě jsi.“ To je také jediné místo v pozdější řeči, které si zachovalo charakter oslovení mrtvého básníka. Znělo: „Dnes od nás, milý Vladimíre Holane, po těžkém a heroickém životě odcházíš. Vytvořil jsi veliké a rozsáhlé dílo původní i přeložené, které zůstane trvalou součástí naší literatury a bude nám věčně připomínat, že jsi byl, že stále jsi a nikdy nepřestaneš být. Čest Tvé světlé památce.“ V Praze, v dubnu 1980, Vilém Závada.

Příloha

Rekonstrukce rukopisu konceptu pohřební řeči nad Vladimírem Holanem (dosud neidentifikovaná místa jsou označena třemi tečkami, výrazy, kde si nejsme jisti čtením, jsou označeny kurzivou a někdy jsou nabízeny ve variantách):

Vladimíre, připadl mi těžký a smutný a nečekaný úděl, rozloučit se dneska s Tebou, s básníkem Vladimírem Holanem jménem svým i jménem té dnes už nepatrné hrstky básníků a výtvarníků, kteří vstupovali do umění [a do literatury – škrtnuto] po skončení první světové války na počátku 20. let. Pamatuji si dobře na první setkání [s Tebou v kavárně Slavia – škrtnuto] s Vladimírem Holanem v malém kroužku Zdeňka Kalisty v kavárně Slávii. A tak jsme se setkali (seznámili jsme se) spolu ještě několikrát, ale ne zas tak mnoho, neboť Vladimír Holan jako mladý básník měl také rád společnost, ale raději než s básníky v kavárně sedával sám po večerech doma nad jejich knihami veršů A od samých počátků ses odlišoval

od současníků. Třeba ses přátelil s Horou nebo s Halasem a s jinými, byl jsi jiný než oni.

[po straně kolmo vepsaný text – Na rozdíl od převládající poezie nebo umění ... měl rád umění esoterické, umění tíživé]

Nezářila Ti na cestu hvězda nového umění, zvaného poetismus, zdržoval ses ještě v symbolismu, u poezie uzavřeně, skrytě, té neprostupné a ... ční. Cele už přesvědčen, že toto umění ještě nevydalo všechny své možnosti [nad tím napsán nečitelný text]. Byls oddán kultu slova „kultu metafor“. Vášnivě jsi četl a studoval, literaturu, knihy, hudbu i umění výtvarné. Byl jsi jedním z nejpozoruhodnějších umělců. Obsáhl jsi postupně nesmírné hloubky vědění nejen o literatuře a jazyku poezie, ale i o poezii a myšlení dávnověkých, o jazycích *zaumných/zenových*, geograficky nám vzdálených nebo i dávno vymřelých. Poháněn touhou poznat v nich rozumem i to, co je tam za životem a za věcmi a pro tuto skutečnost, žes pro ni sám vytvořil i svůj vlastní. Toužil jsi rád také vyslovit nevyslovitelné a vyjádřit *nepostižitelné*. Ubíral ses docela jinými cestami než ostatní naši básníci a umělci a nejednou se ocitnul [až v oblastech – škrtnuto] a pronikl až [nad textem do] v oblastech duchovní stratosféry. Ale nikdy ses v nich nerozplynul. Nikdy ses v ní neschoval, vždy ses vrátil k naší staré zemi. Stejná vášeň a stejný zápal Tě hnaly k tomu, abys ses postavil za spravedlivou věc přepadených a ponížených, za spravedlivou věc bojujícího Španělska a spravedlnost našeho lidu znásilněného německým fašismem. Učinil jsi tak v knížkách Odpověď Francii, v knize Září 1938 a ve svých velkých básních Zpěv tříkrálový, První testament a Panychida. Svůj hněv a své prokletí jsi vyslovil s obdivuhodným uměním, za které poznals pozornost protektorátní cenzury a fašistických úřadů. Za to snad nejkrásněji a nejpřesvědčivěji se rozezněl Tvůj verš po skončení války v takových knihách jako Poděkování Sovětskému svazu, Rudoarmějci a Tobě. Tu ses projevil jako velký básník konkrétní skutečností a zkušeností, jako velký básník pozemský a lidový/lidský. Jak hluboko [nad tím – ce] jsi dovedl sestoupit až na dno našeho ponížení a naší poroby, tak velice a mohutně jsi procítil i radost a štěstí z našich vítězství a osvobození. Ty, *básník* tak velké slovesné

hloubky, jsi objevil s Františkem Halasem krásu lidové české poezie. Citlivě jsi naslouchal hovorové řeči lidové, vášnivě rád jsi objevoval a užíval zapomenuté a nepoužívané než živé slovo. Ale i ve své poezii noci, v poezii chmurných melodií jsi dovedl udeřit na hlavičku svým a tvořit pro sebe nová slova zaumná. Přes všechnu svou rozpornost a složitost byl jsi básníkem *mužným* a víc než to. Jestliže Vítězslav Nezval o sobě nejednou prohlášoval, že je básník *bezohledný/obrazoborným*, tys o sobě jen říkal, že jsi básníkem *agresorem*. Ukázal jsi to nejen v době ohrožení naší země fašismem, ukázal jsi to i svou angažovanou účastí i při různých sporech poválečných jako třeba v italsko jugoslávském [sporu – škrnuto] konfliktu o Terst, kdy ses postavil na stranu Jugoslávie. Dosvědčils to však meditaci, kdy jsi dovedl jednak téma nocí, jednak téma slova nebo mlčení rozetnout gordický uzel věčné problematiky lidské ... Zřejmě ne všichni Ti rozuměli a jak vím, ne všichni Tě chápali, s Tebou souhlasili. Všichni ale cítili, že v Tobě máme ... jednoho z našich básníků vynikal. Ve své *plachosti* jsi došel úplně na konec. Dokonal jsi, jsi doma, a dokonals své dílo. Nejdeš od nás všech, Tvé dílo však zůstává a bude Tě vždy připomínat ... že jsi byl a že stále prostě jsi.

Doc. PaedDr. Iva Málková, PhD., Ostravská univerzita